

лин особами, яким ввірено майно; способи посягання на майно, що вчиняються безпосередньо керівництвом нафтогазовидобувних підприємств. Кожен спосіб із вказаних груп вирізняється своїм часом і місцем вчи-

нення, особами, причетними до злочинних дій, специфічними злочинними схемами дій зловмисників, характерними засобами, що використовуються злочинцями, способами маскування злочинних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бахин В.П. Криміналістика. Проблемы и мнения (1962–2002 гг.) / В.П. Бахин. – К., 2002. – 268 с.
2. Видобуток вуглеводнів / Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/DE6A9911E7ED5332C22570DD0032517F?OpenDocument&Expand=4>.
3. Гора І.В. Поняття способів вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні / І.В. Гора // Закон и жизнь. – Кишинев, 2012. – № 9. – С. 35–38.
4. Салтевський М.В. Криміналістика : [підручник] : у 2 ч. / М.В. Салтевський. – Х. : Консум, 2001– . – Ч. 2. – 2001. – 528 с.
5. Статистична інформація за січень-листопад 2014 р. / Міністерство енергетики та вугільної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=244995920&cat_id=35081.
6. Шепітько В.Ю. Криміналістика : [курс лекцій] / В.Ю. Шепітько. – Х. : Одиссей, 2003. – 314 с.

УДК 342.12

ТАКТИКА ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ПІДОЗРЮВАНИХ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КРАДІЖКИ

TACTICS QUESTIONING JUVENILE SUSPECTS WHO COMMITTED THEFT

Рудницька Ю.В.,

*ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ*

Розглянуто процесуальні аспекти організації допиту неповнолітніх підозрюваних, а також проаналізовано застосування тактичних прийомів залежно від ситуації, яка склалася під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Ключові слова: неповнолітній підозрюваний, допит, тактичний прийом, психологічний контакт, ситуація.

Рассмотрены процессуальные аспекты организации допроса несовершеннолетних подозреваемых, а также проанализировано применение тактических приемов в зависимости от ситуации, которая сложилась во время проведения данного следственного (розыскного) действия.

Ключевые слова: несовершеннолетний подозреваемый, допрос, тактический прием, психологический контакт, ситуация.

The judicial aspects of organization of interrogation of minor suspected are considered in the article, and also application of tactical receptions is analysed depending on a situation which was folded during the lead through of this investigation (search) action.

Key words: minor suspected, interrogation, tactical reception, psychological contact, situation.

Постановка проблеми. Слідчі (розшукові) дії функціонують у межах узгодженої цілісної системи, що направлена на збір, дослідження, оцінку й використання доказів і характеризується певним ступенем єдності в кримінально-процесуальному, морально-етичному, психологічному та організаційно-тактичному аспектах. У свою чергу центральне місце на початковому етапі розслідування крадіжок, вчинених неповнолітніми, займає допит підозрюваного. Указана слідча (розшукова) дія є найбільш поширеним способом одержання інформації про подію, що трапилася.

Мета статті – визначення організаційно-тактичних особливостей допиту неповнолітніх підозрюваних під час розслідування крадіжок.

Стан дослідження проблеми. Вагомий внесок у розвиток допиту зробили такі відомі вчені, як Т.В. Авер'янова, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.С. Кузь-

мічов, Є.Д. Лук'янчиков, М.І. Порубов, М.В. Салтевський та інші.

Виклад основного матеріалу. Допит – це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини в справі [1, с. 252].

Процесуальний порядок її проведення регламентований ст. ст. 224–226, 232 та іншими статтями Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [2].

Для досягнення цілей допиту необхідно правильно обрати тактику його проведення, що зводиться до використання певних тактичних прийомів, які сприяють одержанню більш докладної й повної інформації.

Вибір тактики допиту залежить від таких чинників, як ситуації допиту, процесуального положення допитуваного й рівень його зацікавленості в результатах розслідування, особливості допитуваної особи (вік, характер, рівень правової поінформованості, наявність злочинного досвіду тощо), характер інформації й доказів, які є в слідства, тощо [3, с. 61].

Підозрюваним вважається: 1) особа, якій у порядку, передбаченому ст. 276 КПК України, повідомлено про підозру; 2) особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (ст. 42 КПК України) [2].

Допит неповнолітньої особи відбувається, за загальним правилом, через його батьків або інших законних представників. Інший спосіб виклику допускається лише у випадку, коли це обумовлено обставинами справи.

Відповідно до ч. 1 ст. 226 КПК України під час допиту обов'язковою є присутність законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря [2].

Тривалість проведення допиту будь-якої особи має процесуальне обмеження в часі. Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом понад дві години на день (ч. 2 ст. 226 КПК України) [2].

Підготовка до допиту передбачає всебічне та глибоке вивчення особи неповнолітнього, умов, у яких він живе й виховується; визначення моменту й часу проведення цієї слідчої дії; з'ясування кола осіб, яких потрібно залучити до участі в допиті; розробку плану його проведення; визначення формулювань основних і контрольних питань, а також усунення причин, які заважають неповнолітньому давати правдиві свідчення.

Момент і тактика допиту неповнолітнього підозрюваного визначається особливостями психології підліткового віку. Після вчинення злочину підліток зазвичай емоційно збуджений, його пригнічує незвичність обстановки, боязнь помсти зі сторони дорослих підбурювачів або інших співучасників, якщо він дасть правдиві показання, хвилювання щодо вибору правильної лінії поведінки на допиті, загроза покарання.

Тому ключову й вирішальну роль у проведенні успішного допиту підозрюваного відіграє психологічний контакт.

Особливе значення для встановлення психологічного контакту має поведінка слідчого, яка свідчила б про його розуміння становища підозрюваного.

Перед початком допиту необхідно зняти напруженість, заспокоїти неповнолітнього та прийняти міри для встановлення психологічного контакту з ним. Слідчому необхідно точно виражати свої думки. Треба, щоб мова його була живою, виразною. Якщо неповнолітній не може об'єктивно оцінювати свої дії, допит його можна відкласти (і не тільки на один-два дні, а й на більш довгий період).

Не можна «підганяти», обривати неповнолітнього підозрюваного, оскільки більшість із них може переходити до суті питання через складні переживання,

асоціації. У ході допиту треба припинити застосування неповнолітнім жаргону, нецензурних виразів. Доброзичливий тон допиту передбачає контроль за поведінкою допитуваного, зауваження та попередження у випадках вияву розв'язності з його боку. Під час допиту до неповнолітніх необхідно звертатись на «Ви».

Перший допит неповнолітнього як підозрюваного дуже важливий, тому що нерідко він стає основним і вирішальним. Необхідно, щоб на цьому допиті були отримані об'єктивні й повні показання.

Під час першої зустрічі треба з'ясувати умови життя й виховання неповнолітнього, коло його товаришів, проведення часу, інтереси й захоплення. Неповнолітньому необхідно більш детально, на відміну від дорослого, пояснити, у здійсненні якого злочину він підозрюється.

Перед допитом важливо завчасно підготувати питання, які доцільно поставити перед неповнолітнім. Вони повинні бути конкретними й неважкими з точки зору їхнього смислового навантаження. У них не повинно бути ніяких фактичних даних, які змогли б підказати неповнолітньому або навести його на думку про обставини вчиненого злочину.

Вільну розповідь неповнолітнього, яка нерідко буває фрагментарною й недостатньо конкретною, треба вислухати, не перебиваючи й не ставлячи жодних питань.

На початку допиту необхідно в зрозумілих виразах пояснити права й обов'язки допитуваного, звернути увагу на моральний обов'язок говорити правду, а також розповісти, хто та для чого присутній під час допиту. Таке пояснення – перший крок до завоювання довіри з боку допитуваного. Наступний крок – ввідна частина допиту, у ході якої слідчий дає можливість неповнолітньому освоїтися в невизначеній обстановці, водночас продовжуючи вивчення особистості підлітка на основі питань анкетної частини протоколу допиту, немовби «промацуючи» позиції допитуваного, коло його інтересів, ставлення до оточуючих тощо. З метою перебороти скутість і напруження допитуваного необхідно провести тривалу бесіду, щоб неповнолітній відчув заінтересованість слідчого в його долі.

Тактика допиту неповнолітньої особи як підозрюваного залежить від ситуації допиту, яка визначає використання певних тактичних прийомів для ефективного його проведення.

Виділяють чотири основні ситуації допиту: 1) правдивість допитуваного; 2) добросовісна помилка; 3) дача неправдивих показань; 4) відмова від дачі показань.

У першому випадку допит неповнолітнього проходить у безконфліктній ситуації й починається зі встановлення з підозрюваним психологічного контакту.

Якщо підозрюваний зізнається в зробленому злочині й готовий докладно розповісти про нього, то треба запропонувати йому вільну розповідь, при цьому постійно аналізуючи його показання, допитати за кожною з обставин.

Тут необхідно з'ясувати всі деталі злочину. Під час отримання правдивих свідчень від підозрюваних треба зафіксувати докладну інформацію не лише про

власну участь допитуваного в скоєному злочині, а й про його співучасників, їхні ролі, зв'язки, шляхи та способи збуту викраденого тощо.

У другій ситуації є два основні варіанти:

1) допитуваний не пам'ятає те, що цікавить слідчого; 2) повідомлене ним викликає сумніви в силу логічного або фактичного протиріччя або невідповідності інформації, яка вже існує за справою [4, с. 72].

У першому варіанті постає необхідність застосування таких тактичних прийомів: звернення до обставин провадження; використання різних наочних предметів (доказів тощо), що допомагають відновити в пам'яті події; допит на місці події; постановка запитань, що допомагають допитуваному згадати певні події, забуті ним, заповнити прогалини в показаннях.

У другому варіанті головне – розібратися в причинах, якими може бути пояснено невідповідність показань: наявність об'єктивних (умови прийняття) або суб'єктивних (стан організму та ставлення до події) факторів, що вплинули на це [4, с. 73].

У третій ситуації допиту необхідно виявити причини, які змушують підозрюваного давати неправдиві показання. У низці випадків неправдиві показання можуть бути пов'язані з обмовлянням або самообмовою [4, с. 80–81, 84].

До тактичних прийомів можна віднести такі: деталізація показань; демонстрування слідчим своєї поінформованості про обставини вчиненого зло-

чину; психологічний вплив на позитивні якості допитуваного; допущення легенди; відвернення уваги; постановлення уточнюючих, контрольних запитань; використання стану емоціональної напруженості; демонстрація намірів і можливостей слідства зі збирання, дослідження й використання доказової бази.

У четвертій ситуації допиту, коли підозрюваний відмовляється взагалі від дачі показань, також необхідно в'яснити причини такої позиції.

У цій ситуації можуть застосовуватись такі тактичні прийоми: роз'яснення й переконання; переведення розмови на абстрактну тему; втягування допитуваного в спір; демонстрація намірів і можливостей слідства зі збирання, дослідження й використання доказової бази; психологічний вплив на позитивні якості допитуваного; відтворення слідчим обставин вчинення злочину; роз'яснення неповнолітньому справжнього смислу почуття дружби й товариства, які не мають нічого спільного з круговою порукою [4, с. 90].

Висновки. Таким чином, допит неповнолітніх підозрюваних є однією з найбільш інформаційноємних слідчих (розшукових) дій під час розслідування крадіжок. У ході допитів розглядуваної категорії осіб слідчими з'ясовуються обставини події злочину, характер дій кожного співучасника, дані, що мають значення для подальшого розслідування. Застосування тактичних прийомів є обов'язковим для найбільш ефективного проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Криміналістика : [підручник] / [В.М. Глібко, А.Л. Дудніков, В.А. Журавель та ін.] ; за ред. В.Ю. Шепітько. – К. : Дім «Ін Юре», 2001. – 684 с.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України : станом на 11 серпня 2013 р. / Верховна Рада України. – К. : Парлам. Вид-во, 2013. – 207 с.
3. Бахин В.П. Некоторые аспекты изучения практики борьбы с преступностью / В.П. Бахин, Н.С. Карпов ; НАВСУ. – К. : Основа, 2002. – 456 с.
4. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : [монографія] / В.К. Весельський. – Х. : НВТ «Правник», 1999. – 126 с.